

Morski Oddział Straży Granicznej

<https://www.morski.strazgraniczna.pl/mor/komenda/historia-i-patron/nasze-tradycje/1639,Nasze-tradycje.html>
2023-02-07, 09:49

Nasze tradycje

04.08.2014

OCHRONA POLSKICH GRANIC W LATACH 1918 -1939

Powstanie niepodległego Państwa Polskiego w listopadzie 1918 roku wiązało się z koniecznością rozwiązania problemów dotyczących zabezpieczenia kształtujących się granic. Z początkiem II Rzeczypospolitej granice te nie były jeszcze ostatecznie wytyczone, a ich uznanie przez poszczególne państwa zajęło jeszcze sporo czasu. Dopiero przyłączenie Górnego Śląska do Rzeczypospolitej zakończyło proces scalania ziem polskich zapoczątkowany odzyskaniem niepodległości. System ochrony granic państwa w okresie II Rzeczypospolitej ulegał licznym przeobrażeniom a pierwsze formacje graniczne powstały już w 1918 roku. W czasie dwudziestolecia międzywojennego ochroną polskich granic zajmowały liczne formacje. Ochronę wybrzeża i polskiej granicy morskiej II Rzeczypospolitej zapoczątkowano z chwilą przejęcia Pomorza. Za symboliczną datę związaną z początkiem służby w ochronie granicy morskiej można uznać akt zaślubin Polski z morzem dokonany w Pucku przez gen. Józefa Hallera w lutym 1920 roku. Pierwszą formacją wojskową, na której spoczął obowiązek działalności w tym zakresie, był I Batalion Morski dowodzony przez kpt. mar. K. Jacynicza, który w ramach Frontu Pomorskiego przeszedł nad polskie morze przez Nieszawę, Toruń i Tczew. Jednostka zapewniała ochronę granicy morskiej, początkowo w ramach Dowództwa Okręgu Generalnego Pomorze. Zanim jeszcze doszło do utworzenia Dowództwa Wybrzeża Morskiego w Pucku i Komendy Portu Wojennego (1 marca 1920 roku) działały już na tym terenie agendy Marynarki Wojennej (MW). Ich zadaniem było dostarczanie różnych informacji, niezbędnych do funkcjonowania formacji militarnych na wybrzeżu. W tym pierwszym okresie Batalion dowodzony przez kpt. mar. Jacynicza obsadzał swoimi żołnierzami dwie placówki graniczne: w Dębkach i Kolibkach. W terenie służbę pełniły również patrole piesze i konne, sprawujące kontrolę nad powierzonym wybrzeżem, które zapewniały również dopływ informacji z ochranianego terenu. W połowie lat dwudziestych wypracowano koncepcję, która przewidywała, że ochroną granic II Rzeczypospolitej będą zajmowały się dwie formacje. Na Kresach Wschodnich (ze względu na sytuację polityczną i stałe zagrożenie ze strony państwa rosyjskiego) w roku 1924 ochronę granicy o długości 2 100 km powierzono Korpusowi Ochrony Pogranicza (KOP). Natomiast granicę południową, zachodnią i morską o długości 3 441 km powierzono w roku 1928 Straży Granicznej (SG). Za takim rozwiązaniem przemawiał fakt stałego zagrożenia granicy na wschodzie i w miarę ustabilizowana sytuacja polityczna na granicy z pozostałymi państwami. Przed powołaną SG postawiono zadania związane z ochroną granicy pod

względem wojskowym, politycznym, gospodarczym i sanitarnym. W celu właściwego zabezpieczenia granicy powierzonej organom SG utworzono Komendę SG (później Komendę Główną SG) w Warszawie oraz pięć Inspektoratów Okręgowych SG w terenie. Ostatecznie długość polskich granic wynosiła 5 539km. Linia brzegowa wybrzeża morskiego liczyła ogółem ok. 147 km: brzeg Półwyspu Helskiego - 74 km, morze otwarte - 24 km i brzeg Zatoki Puckiej - 49 km. Granica morska łącznie z Półwyspem Hel stanowiła 3,9 proc. całości granic państwa. W porównaniu do innych odcinków granicy lądowej, granica morska miała swój specyficzny charakter. Granica na morzu przebiegała w odległości trzech mil morskich od linii brzegowej, dzięki czemu w zasięgu obszaru państwa polskiego pozostawał pas wód terytorialnych, podlegających ochronie. Wybrzeże morskie nie stanowiło terenu zamkniętego i odizolowanego dla ruchu osobowego i towarowego. Podobnie jak na granicy lądowej odbywał się tutaj ruch graniczny związany z przemieszczaniem środków transportu - pojazdów, jednostek pływających (handlowych, pasażerskich, rybackich, sportowych i żeglarskich) a także samolotów i przemieszczających się osób. Zwalczenie przestępczości granicznej w okresie II Rzeczypospolitej było jednym z głównych zadań wszystkich formacji granicznych. Szczególnie w pierwszych latach funkcjonowania Państwa Polskiego wiele osób, wykorzystując słabość struktur państwowych, angażowało się w działalność przemytniczą. O takim podejściu decydowały występujące trudności ekonomiczne państwa, problemy z zaopatrzeniem, a także różnice pomiędzy podażą a popytem na różne towary i różnice cen poszczególnych produktów w kraju i państwach sąsiednich. Od samego początku w ochronie granicy morskiej znaczącą rolę spełniały jednostki pływające Straży Granicznej. W latach dwudziestych do zadań tych wykorzystywano typowe jednostki rybackie, przystosowane do potrzeb ochrony granicy. Dopiero w latach trzydziestych formacja ta została wyposażona w nowoczesne jednostki pływające. W 1932 roku do służby włączono trzy motorówki patrolowe - "Mazur", "Ślązak" i "Kaszub", oraz kuter pościgowy "Batory". Polskie formacje graniczne - Straż Graniczna i Korpus Ochrony Pogranicza - zapisały piękną kartę w ochronie i obronie granic we wrześniu 1939 roku.

OCHRONA POLSKICH GRANIC W LATACH 1945 - 1991

Pilna potrzeba dokonania gruntownych zmian w systemie organizacji zabezpieczenia granic państwowych po 1945r. inspirowała kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej i zainteresowane organy rządowe do przygotowania nowych rozwiązań strukturalno-organizacyjnych. Rozważano szereg różnych koncepcji ochrony polskich granic, jednak ostatecznie wykrystalizował się pogląd, iż musi to być formacja wojskowa w całości podporządkowana resortowi Ministerstwa Obrony Narodowej. Uznając zachodni i południowy kierunek za główny, zdecydowano poświęcić mu najwięcej uwagi i jego potrzeby rozwiązać w pierwszej kolejności. Ponadto, uznano, że nowa organizacja zabezpieczenia granic nie może być odwzorowaniem rozwiązań przyjętych przez przedwrześniowy Korpus Ochrony Pogranicza. Wypracowanie w połowie sierpnia 1945 roku koncepcji i przygotowanie dokumentów organizacyjno-operacyjnych umożliwiło Ministerstwu Obrony Narodowej przejście we wrześniu do praktycznej realizacji zadań

związanych z gruntowną modernizacją służby ochrony granic. 13 września 1945 roku naczelny dowódca WP wydał rozkaz nr 0245/Org. powołujący do życia Wojska Ochrony Pogranicza. Ten historyczny, bo pierwszy w dziejach tych wojsk, rozkaz był podstawowym dokumentem, który ustalał skład i strukturę organizacyjną nowej formacji Wojska Polskiego przeznaczonej do ochrony polskich granic. Rozkaz wrześniowy, traktujący o sformowaniu wszystkich ogniw organizacyjnych WOP - od departamentu do strażnicy, nie rozwiązywał jeszcze kwestii powołania i organizacji pododdziałów kontroli ruchu granicznego. Lukę tę uzupełniał kolejny rozkaz naczelnego dowódcy WP nr 0304/Org. z 28 października 1945 roku, który zobowiązywał dowódców okręgów wojskowych do sformowania na terenach objętych ich służbową działalnością przejściowych punktów kontrolnych (PPK) w przejściach granicznych (do 15 listopada 1945 roku). W myśl obu wymienionych rozkazów w Pomorskim Okręgu Wojskowym miały być sformowane: Wydział WOP (II kategorii) o stanie osobowym 26 wojskowych i 3 pracowników cywilnych; 3 Oddział WOP w składzie: pięć komend odcinków, 25 strażnic oraz cztery PPK, o łącznym stanie osobowym 2570 wojskowych i 26 pracowników cywilnych; 4 Oddział WOP w składzie: sześć komend odcinków, 30 strażnic oraz trzy PPK, o łącznym stanie osobowym 3001 wojskowych i 30 pracowników cywilnych; trzy samodzielne kompanie łączności o łącznym stanie osobowym 297 wojskowych.

UTWORZENIE I DZIAŁALNOŚĆ MORSKIEJ BRYGADY OKRĘTÓW POGRANICZA

Od pierwszych lat funkcjonowania formacji WOP w obronie granicy morskiej wykorzystywano również jednostki pływające. W latach późniejszych utworzono z nich dywizjony okrętów pogranicza, które funkcjonowały w strukturach nadmorskich brygad WOP. Powstanie 6 Brygady Okrętów Pogranicza (BOP), będącej poprzedniczką Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza (MBOP), poprzedziły szersze zmiany, które objęły Ministerstwo Obrony Narodowej i Wojska Wewnętrzne. Z dniem 1 stycznia 1966 r. całe mienie Wojsk Wewnętrznych podporządkowano pod MON pod względem gospodarczym, w związku z czym Marynarka Wojenna przejęła również składniki majątkowe. 6 Brygada OP miała powstać w terminie do 30 marca 1966 r., zgodnie z zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego nr 135/Org. z 22 grudnia 1965 r. W składzie nowej jednostki utworzono następujące pododdziały: Dowództwo 6 BOP w Gdańsku sformowane na bazie rozwiązanego Szefostwa Służby Morskiej WOP o etatowym stanie osobowym 43 żołnierzy i 4 pracowników cywilnych; 30 Dywizjon OP, który wyłączono z 12 Pomorskiej Brygady WOP o etatowym stanie osobowym 257 żołnierzy i 1 pracownik cywilny (JW 3165); 31 Dywizjon OP, który wyłączono z 16 Kaszubskiej Brygady WOP o etatowym stanie osobowym 361 żołnierzy i 1 pracownik cywilny (J.W. nr 3180); 32 Dywizjon OP, który wyłączono z 15 Bałtyckiej Brygady WOP o stanie osobowym 304 żołnierzy i 1 pracownik cywilny (J.W. nr 3178); SSM WOP z miejscem postoju w Gdańsku Nowym Porcie, która dotychczas była podporządkowana Szefostwu Służby Morskiej WOP. Zgodnie z zarządzeniem Szefa Inspektoratu Obrony Terytorialnej nr 98/Org. nastąpiła zmiana nazwy 6 BOP. Od 15 kwietnia 1967 r. jednostka ta kontynuowała swoją działalność jako Morska Brygada Okrętów Pogranicza (MBOP). Równocześnie dywizjony otrzymały nazwy:

Pomorski Dywizjon OP (30), Kaszubski Dywizjon OP (31) i Bałtycki Dywizjon OP (32) O wysiłku jaki personel Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza włożył w skuteczne zabezpieczenie granicy morskiej i polskich interesów na morzu w okresie 25 lat istnienia tej jednostki może świadczyć fakt przepłynięcia w służbie przez okręty pod zieloną banderą ponad 2,5 mln mil morskich. Podczas tych rejsów i pełnionych dyżurów rozpoznano m.in. 141 483 jednostki pływające i 63 293 jednostki obcych bander. Okręty MBOP uczestniczyły w 121 akcjach ratowniczych na morzu. W roku 1991 MBOP zakończyła swoją działalność w ochronie granicy morskiej. Z chwilą rozwiązania WOP i powołania nowej formacji - Straży Granicznej zadania w zakresie ochrony północnych rubieży RP zaczął realizować Morski Oddział Straży Granicznej.

POWSTANIE I ORGANIZACJA MORSKIEGO ODDZIAŁU STRAŻY GRANICZNEJ W LATACH 1991 - 2004

Przemiany zachodzące w Polsce po 1989 r. nie ominęły systemu ochrony granic. Podjęte przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej prace legislacyjne przyniosły pakiet nowych ustaw granicznych, które zapoczątkowały szereg zmian. W miejsce Wojsk Ochrony Pogranicza powołanych do ochrony granic Polski 13 września 1945 r. miała powstać nowa formacja - Straż Graniczna. Jej zorganizowanie minister spraw wewnętrznych Krzysztof KOZŁOWSKI decyzją nr 53/90 z 5 listopada 1990 r. powierzył trzynastoosobowemu zespołowi pod przewodnictwem ppłk. Marka LISIECKIEGO. Zespół ten miał utworzyć w ciągu sześciu miesięcy /19 listopad 1990 - 19 maj 1991/ nową formację. Realizacja tego zadania była złożona, gdyż nie można było nawet na jeden dzień odstąpić od ochrony granicy i kontroli ruchu osobowego. Prace organizacyjne zakończono 15 maja 1991 r. Następnego dnia minister spraw wewnętrznych Henryk MAJEWSKI zarządzeniem nr 47/91 rozformował Wojska Ochrony Pogranicza (rozformowano Dowództwo WOP i wszystkie brygady przenosząc jednocześnie wszystkich żołnierzy zawodowych do rezerwy), a w ich miejsce powołał nowy organ. Straż Graniczna to formacja typu policyjnego, będąca jednocześnie częścią administracji państwowej typu specjalnego. Jest ona jednolita, umundurowana i uzbrojona. Komendant Główny Straży Granicznej jest centralnym organem administracji państwowej do spraw ochrony granicy państwowej oraz kontroli ruchu osobowego. Początkowo podporządkowany ministrowi spraw wewnętrznych, a od 1997 r. ministrowi spraw wewnętrznych i administracji. Komendanci: oddziałów, granicznych placówek kontrolnych, dywizjonów oraz strażnic są w tych sprawach organami terenowymi. 16 maja 1991 r. zorganizowano 13 oddziałów Straży Granicznej, których komendy znajdowały się w następujących miejscowościach: Kętrzynie, Białymstoku, Chełmie, Przemyślu, Nowym Sączu, Cieszynie, Raciborzu, Kłodzku, Lubaniu, Krośnie Odrzańskim, Szczecinie, Koszalinie i Gdańsku. Do bezpośredniej ochrony granicy utworzono: 152 strażnice, a do kontroli ruchu granicznego w 172 przejściach granicznych 55 granicznych placówek kontrolnych (GPK). W toku dalszych prac organizacyjnych 1 sierpnia 1991 r. powstał jeszcze jeden - Morski Oddział Straży Granicznej (MOSG). W jego skład weszły wtedy trzy dywizjony: Kaszubski w Gdańsku, Bałtycki w Kołobrzegu i Pomorski w Świnoujściu. Komendantem oddziału mianowany został kmdr dypl. Stanisław LISAK. Powołanie MOSG

zakończyło pierwszy bardzo trudny etap w procesie transformacji systemu ochrony granic RP i formowania Straży Granicznej. 1 sierpnia 1991 r. na terenie Kaszubskiego Dywizjonu Straży Granicznej w Gdańsku Westerplatte odbyła się historyczna uroczystość. W obecności szefa Sztabu Marynarki Wojennej kadm. Ryszarda ŁUKASIKA, komendanta głównego Straży Granicznej płk. Marka LISIECKIEGO, kompanii reprezentacyjnej Marynarki Wojennej, a także licznej grupy gości oraz kadry, kmdr dypl. Ludwik SIWEK zameldował zakończenie działalności Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza, a kmdr dypl. Stanisław LISAK - rozpoczęcie funkcjonowania Morskiego Oddziału Straży Granicznej. Tym samym rozpoczął się nowy, jakościowo inny etap w ochronie morskiej granicy Rzeczypospolitej.

Straż Graniczna RP jest formacją nowoczesną, a ustawowe zadania oraz organizacja ukazują jej policyjno-administracyjny charakter. Podobną formę organizacyjną mają organy ochrony granic państw zachodnich oraz państw Europy Środkowo-Wschodniej (Węgier, Czech, Słowacji i Litwy). Powołana do życia na podstawie ustawy z 12 października 1990 r. nowa formacja graniczna nawiązuje do nazwy, tradycji oraz bogatych doświadczeń Straży Granicznej II RP i Korpusu Ochrony Pogranicza.

Autor dr kmdr por. rez. Grzegorz Goryński